

چهره‌های پرونده قتل‌های زنجیره‌ای چه می‌کنند؟

فرشته قاضی

روزنامه‌نگار

22 نوامبر 2016 - 02 آذر 1395

خانواده‌های قربانیان قتل‌های سیاسی پاییز ۱۳۷۷ در ایران می‌گویند با گذشت ۱۸ سال "رسیدگی قضایی به این قتل‌ها یا انجام نشد یا به بیراهه کشیده شد و بستر فکری و سازمانی قتل‌ها هم هرگز بررسی نشد".

محمد مختاری و محمدجعفر پوینده، اعضای کانوان نویسندگان ایران و داریوش و پروانه فروهر، رهبران حزب ملت ایران، ۴ قربانی قتل‌های سیاسی پاییز ۱۳۷۷ در تهران هستند که از سوی رسانه‌ها به قتل‌های زنجیره‌ای معروف شد. وزارت اطلاعات ایران با انتشار بیانیه‌ای اعلام کرد که گروهی از کارکنان "خودسر" این وزارتخانه در قتل این ۴ منتقد و دگراندیش دست داشته‌اند. قتل محمد شریف، نویسنده و مترجم و از اعضای دفتر تدوین مجموعه آثار علی شریعتی که ۹ آذر ۷۷ ناپدید و جسد او در ۱۶ آذر همان سال در پزشکی قانونی پیدا شد و همچنین پیروز دوانی که سوم شهریور همان سال مفقود شد و هرگز اثری از او پیدا نشد از سوی جمهوری اسلامی، جزو پرونده قتل‌های زنجیره‌ای محسوب نشد.

بیشتر بخوانید: گزارش قتل فروهرها، به روایت پرستو فروهر

دی ماه ۱۳۷۹ عوامل اجرایی قتل‌ها در شعبه یک دادسرای نظامی تهران مورد محاکمه قرار گرفتند، اما کسانی که عوامل اجرایی از آنها به عنوان دستور دهنده و آمران قتل‌ها نام برده بودند و نام‌شان در پرونده قتل‌های زنجیره‌ای ذکر شده بود هرگز به صورت رسمی متهم نشدند و تحت پیگرد قرار نگرفتند. بعد از گذشت ۱۸ سال آنها همچنان در پست‌ها و منصب‌های سیاسی رده اول حکومتی حضور دارند.

قربانعلی دری نجف‌آبادی

قربانعلی دری نجف‌آبادی، وزیر وقت اطلاعات، ۲۱ بهمن ماه ۱۳۷۷ از وزارت کناره‌گیری کرد. پرستو فروهر، فرزند داریوش و پروانه فروهر که پرونده قتل‌های زنجیره‌ای در شعبه یک دادگاه نظامی تهران را خوانده می‌گوید: "آقای دری نجف‌آبادی به عنوان وزیر وقت اطلاعات نه تنها مسول رسمی ارگانی بود که افرادی از درون آن چنین جنایت‌هایی را انجام دادند و او به لحاظ سازمانی مسولیت داشت بلکه در درون پرونده بارها از سوی متهمان به ویژه دو متهمی که به عنوان متهم ردیف اول و دستور دهنده مطرح شدند، نام او مطرح شده است. آنها خیلی واضح با آوردن شواهد و مدارک گفتند که دستور دهنده، وزیر وقت، آقای دری نجف‌آبادی بوده ولی در مورد ایشان پیگیری صحیح قضایی انجام نشد".

به گفته خانم فروهر، "از دری نجف‌آبادی صرفاً پرسش‌هایی در چند نوبت شده بود ولی آن چیزی که برای خواندن به دست ما دادند، فقط چند برگ مختصر بود که صرفاً ایشان نقش خودشان را نفی کرده بودند ولی هیچ پرسشی که ایشان را مواجه بکند با تمام

شواهد و مدارکی که دیگر متهمان ارائه می‌دادند مبنی بر این که ایشان دستور قتل‌ها را داده، وجود نداشت."

آقای دری نجف آبادی در حال حاضر عضو مجلس خبرگان رهبری، نماینده ولی فقیه در استان مرکزی و امام جمعه اراک و همچنین عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام است. ۱۷ سال بعد از قتل‌های سیاسی و در انتخابات مجلس خبرگان رهبری در اسفند ماه ۱۳۹۴، نام او در فهرست "خبرگان مردم" و "لیست امید" قرار گرفت و به عنوان نماینده مجلس خبرگان رهبری انتخاب شد. فهرست منتسب به اکبر هاشمی رفسنجانی، رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام برای مجلس خبرگان رهبری، فهرست "خبرگان مردم" نام داشت و سید محمد خاتمی، رئیس‌جمهور سابق ایران، این فهرست را به همراه فهرست اصلاح‌طلبان برای مجلس شورای اسلامی، لیست امید نامیده بود.

غلامحسین محسنی اژه‌ای

غلامحسین محسنی اژه‌ای دیگر مقام قضایی-امنیتی ایران است که نام او در پرونده قتل‌های زنجیره‌ای مطرح بود. پرستو فروهر می‌گوید: "همان موقع خانواده پیروز دوانی به دلیل اینکه در یک بخشی از پرونده یکی از متهمان گفته بود که دستور قتل پیروز دوانی را آقای محسنی اژه‌ای داده از او شکایت کردند که متأسفانه هیچ وقت پی‌گیری نشد و بازجو حتی یک سوال از متهمی که چنین حرفی زده بود نکرده بود که لاف‌بازتر توضیح دهد. یعنی شما با پرونده‌ای مواجه بودید که انگار کسی که بازجویی می‌کرد قصد افشای حقیقت و قصد دادرسی قضیه را نداشته."

به گفته حسین دوانی، برادر پیروز دوانی، "نام پیروز و مجید شریف را از پرونده بیرون کشیدند و پرونده قتل‌های زنجیره‌ای را در ۴ قتل خلاصه کردند. همان موقع آقای زرافشان که یکی از وکلای خانواده‌ها بود مصاحبه کرد و این مسئله را عنوان کرد و پرسید پرونده این دو نفر کجاست؟ او گفت حکم دوانی را دری نجف آبادی با فتوای محسنی اژه‌ای داده. نه تنها جوابی ندادند که آقای زرافشان (وکیل خانواده‌های قربانیان قتل‌های زنجیره‌ای) را هم که پی‌گیر این دو پرونده بود بازداشت کردند، اما بعدها قسمتی از پرونده در خارج از کشور منتشر شد و آقای لاهیجی، این پرونده را شکافت و توضیح داد که دری نجف آبادی گفته اینها کمونیست هستند و باید کشته شوند و محسنی اژه‌ای فتوای قتل را صادر کرده."

بیشتر بخوانید: ناپدیدشدگان سیاسی در ایران، انکار و مسولیت ناپذیری حکومت

غلامحسین محسنی اژه‌ای بعد از جریان قتل‌های زنجیره‌ای، وزیر اطلاعات دولت محمود احمدی نژاد شد و بعدها به سمت دادستان کل کشور رسید. او در حال حاضر معاون و سخنگوی قوه قضائیه است.

علی فلاحیان

نام علی فلاحیان، وزیر اسبق اطلاعات بارها در پرونده قتل‌های زنجیره‌ای ذکر شده بود. به گفته پرستو فروهر "در مورد آقای فلاحیان، جابجا در پرونده، متهمان اشاره‌هایی داشتند وقتی که می‌خواستند بگویند که این شیوه حذف فیزیکی -آن چیزی که خودشان اسم می‌گذاشتند- در این وزارتخانه سابقه داشته است. اشاره کرده بودند که از دوران وزارت وزیر سابق یعنی علی فلاحیان این مسئله بوده. ولی در این مورد هم حتی پرسشی از سوی بازجویی کننده انجام نشده بود که چه مواردی شما چنین ماموریت‌هایی داشتید یا چگونه اجرا می‌کردید و شیوه سازمانی این قضیه چطور بوده. آقای زرافشان وکیل ما در این پرونده تعبیر درستی از این مسئله دارند و می‌گویند تباری متهم و بازجو. یعنی در واقع این پرونده در یک تباری متهم و بازجو سرهم بندی شد."

علی فلاحیان در انتخابات مجلس خبرگان رهبری در اسفند ماه سال ۹۴ از استان خوزستان ثبت نام کرده بود که موفق به کسب آرا و راهیابی به مجلس خبرگان رهبری نشد. او به اتهام طراحی ترور میکونوس و محکومیت غیابی در دادگاهی در آلمان، تحت تعقیب پلیس بین‌الملل قرار دارد. همچنین اینترپل در ۷ نوامبر سال ۲۰۰۷ به درخواست دادگستری آرژانتین حکم جلب آقای فلاحیان را به اتهام دخالت در انفجار مرکز همیاری یهودیان در مقام وزیر وقت اطلاعات ایران، صادر کرده است.

مصطفی پورمحمدی

مصطفی پورمحمدی در زمان قتل‌ها معاون وزارت اطلاعات بود. او در دولت محمود احمدی نژاد وزیر کشور شد، به ریاست سازمان بازرسی کل کشور رسید و در حال حاضر وزیر دادگستری دولت حسن روحانی است. آقای پورمحمدی در انتخابات مجلس خبرگان رهبری در اسفند ۹۴ از استان البرز داوطلب شده بود که صلاحیت او از سوی شورای نگهبان رد شد.

بر اساس گزارش سایت خبرآنلاین، آقای پورمحمدی اسفند ماه ۱۳۹۰ در جمع دانشجویان دانشگاه امیر کبیر گفت که پس از قتل‌های زنجیره‌ای از چند روزنامه‌ای که علیه او مطالبی نوشته بودند شکایت کرده که به محکومیت آنها منجر شده است: "آن موقع پیامی به آقای خاتمی دادم و به او گفتم که این دوستان شما می‌دانند من در این حوزه دخالت ندارم ولی ناجوانمردانه شروع کردند در روزنامه‌ها و نشریات و شب‌نامه‌هایشان پیوسته علیه من اتهام‌سازی کنند، اگر این ادامه پیدا کند من هم چیزی‌هایی خواهم گفت و آن موقع خواهید فهمید که فضا با آنچه شما می‌خواهید، متفاوت است."

از مصطفی پورمحمدی اسمی در پرونده قتل‌های زنجیره‌ای نبود. اما نام او از سوی روزنامه نگاران و روزنامه‌هایی که پی‌گیر قتل‌های زنجیره‌ای بودند به عنوان یکی از مقام‌هایی که در این قتل‌ها دست داشته متهم شده بود. پرستو فروهر می‌گوید: "در مصاحبه‌هایی که از دادستان نظامی تهران منتشر شد یکبار اسم پورمحمدی در قضیه قتل‌ها عنوان شد ولی در درون پرونده چیزی نبود."

خانم فروهر توضیح می‌دهد که "پرونده‌ای که ۱۰ روز به ما مهلت خواندن آن را دادند پرونده‌ای بود که سه بار شماره صفحه‌هایش را عوض کرده بودند؛ یعنی از توی آن برگه‌هایی را درآورده بودند و دوباره شماره‌گذاری کرده بودند و بخش بزرگی از اعترافات متهمان، به ویژه متهمی که در دوره‌هایی به عنوان متهم اصلی پرونده مطرح شد، یعنی سعید امامی را به صورت کامل از پرونده درآورده بودند. به همین دلیل هم ما می‌گوییم بایستی دادرسی دوباره بشود. مهم این است که در این پرونده این اسامی وجود داشته به ویژه چیزی که خیلی تکان‌دهنده است این است که متهمین بارها و بارها گفته‌اند که حذف فیزیکی دگراندیشان جزو وظایف سازمانی‌شان بوده و بارها انجام داده‌اند و خیلی با تعجب نوشته بودند که نمی‌دانند چرا این بار دچار چنین مشکلی شده و بسیاری‌شان می‌گفتند که دستور از بالا آمده و نمی‌دانند که چرا آنها که صرفاً وظیفه خود انجام داده‌اند حالا متهم قضیه هستند. این اصل قضیه است که به آن رسیدگی نشده و بافت سازمانی و بستر فکری و سازمانی قضیه به هیچ وجه اصلاً رسیدگی صحیحی نشد."

خانم فروهر می‌گوید: "پی‌گیری و رسیدگی را به همان اجرای قتل‌ها محدود کردند. از این طریق ماموران اجرایی را یک محاکمه‌ای کردند بعد هم که احکامی به آنها دادند و حالا گفته می‌شود که این احکام را هم حتی به طور کامل اجرا نکردند. این دیگر واقعا نشان‌دهنده همین است که از ابتدا قصد رسیدگی صحیح به این پرونده وجود نداشته بلکه می‌خواستند قضیه را سرهم بندی کنند."

عوامل اجرایی قتل‌ها کجا هستند؟

بیست و سه نفر از مأموران وزارت اطلاعات به اتهام دست داشتن در قتل‌های زنجیره‌ای بازداشت شدند که شعبه اول دادسرای نظامی تهران برای ۱۸ نفر از آنها کیفرخواست صادر کرد. ۱۷ مأمور وزارت اطلاعات و خسرو براتی که به عنوان "همکار غیررسمی" این وزارتخانه از او نام برده می‌شد.

مصطفی کاظمی، مهرداد عالیخانی، خسرو براتی و سعید امامی از سوی محمد نیازی، رئیس وقت سازمان قضایی نیروهای مسلح به عنوان عوامل اصلی قتل‌ها معرفی شدند، اما پیش از برگزاری دادگاه و در ۳۱ خرداد ماه ۱۳۷۸، سازمان قضایی نیروهای مسلح با انتشار اطلاعیه‌ای خبر از خودکشی سعید امامی در زندان داد. بر اساس اطلاعیه این سازمان، سعید امامی در هنگام استحمام با خوردن داروی نظافت، خودکشی کرده بود. مسئله‌ای که از سوی افکار عمومی و محافل سیاسی و خبری ایران پذیرفته نشد و وکلای خانواده‌های فروهر، مختاری و پوینده اعلام کردند که داروی نظافتی که در ایران مورد استفاده است حمام‌کنندگان قرار می‌گیرد، فاقد سم آرسنیک بوده و بنابراین مهلک نیست. شیرین عبادی، وکیل خانواده فروهر نیز رسماً اعلام کرد که "امکان ندارد سعید اسلامی با این داروها بتواند خودش را کشته باشد".

اکبر خوش کوشک، یکی از متهمان این پرونده که جزو بازداشت‌شدگان بود در تیرماه ۱۳۹۳ با رد خودکشی سعید امامی با داروی نظافت در فیسبوک نوشت که پزشکی قانونی خوردن داروی نظافت را تأیید نکرده بود. سایت امنیتی انصاف نیوز این نقل قول بریده بریده را از او منتشر کرد: "سعید امامی را در بیمارستان... که متعلق به... بود با هماهنگی از... در حشمتیه منتقل کردند و در همان جا ایشان را... و... شوهر خواهر جناب... صدا سیما،... با یک دکتر ناشناس... بیمارستان... در خیابان پیروزی است، در بیمارستان... ایشان را نبردند. پزشک قانونی هم خوردن داروی نظافت را تأیید نکرد".

دادگاه عوامل اجرایی قتل‌ها در فاصله ۳ تا ۳۰ دی ماه ۱۳۷۹ به صورت غیرعلنی و بدون حضور هیچ یک از وکلای اعضای خانواده مقتولان به ریاست محمدرضا عقیقی، رئیس شعبه دادگاه نظامی یک تهران برگزار شد و پس از ۱۲ جلسه دادگاه محرمانه و غیرعلنی در نهایت مصطفی کاظمی، قائم مقام وقت معاونت امنیتی وزارت اطلاعات و مهرداد عالیخانی، مدیرکل وزارت اطلاعات به "جرم آمریت و صدور دستور چهار فقره قتل" به حبس ابد محکوم شدند. علی روشنی، مسئول وقت حراست بهشت زهرا تهران به جرم مباشرت در قتل محمدعلی مختاری و محمدجعفر پوینده به دو فقره قصاص نفس و محمود جعفرزاده، عضو اداره عملیات وزارت اطلاعات به جرم مباشرت در قتل داریوش فروهر به یک فقره قصاص نفس محکوم شدند. علی محسنی، دیگر عضو اداره عملیات وزارت اطلاعات به جرم مباشرت در قتل پروانه فروهر به یک فقره قصاص نفس پس از پرداخت نصف دیه کامل به قاتل محکوم شد. حمید رسولی و محمد عزیزی از مدیران میانی وزارت اطلاعات هر دو به جرم آمریت و صدور دستور در راستای اجرای قتل داریوش و پروانه فروهر به دو فقره حبس ابد محکوم شدند. دادگاه، ایرج آموزگار، مرتضی حقانی و علی‌رضا اکبریان، سه نفر از اعضای بازداشت‌شده وزارت اطلاعات را تبرئه کرد و ابوالفضل مسلمی، محمد اثنی‌عشر، علی صفایی‌پور، مصطفی‌هاشمی و علی ناظری نیز به ترتیب به هشت، هفت، هفت، هشت، و دو و نیم سال حبس محکوم شدند.

وکلا متهمان به رأی دادگاه اعتراض کردند و این حکم در دیوان عالی کشور نقض شد. شعبه پنجم دادگاه نظامی تهران محکومان به قصاص را نیز به دلیل آنچه "گذشت خانواده مقتولان" ذکر کرد به ۱۰ سال زندان محکوم کرد.

گفته می‌شود که همه محکومان اکنون آزاد هستند.

پرستو فروهر می‌گوید: "کاظمی و عالیخانی، دو متهمی که به عنوان آمر معرفی شدند هر کدام ۴ بار حبس ابد داشتند حالا چطور ممکن است آزاد باشند؟... من از سرنوشت متهمان آن پرونده فقط آنچه را که به صورت خبرها در مطبوعات یا فضای مجازی بوده می‌دانم و اطلاع دقیقی ندارم".

فتوای قتل‌ها

در پی خبرساز شدن قتل‌ها، برخی منابع از صدور فتوا از سوی بعضی از روحانیان نزدیک به حکومت برای قتل دگراندیشان خبر دادند.

عزیزالله خوشوقت، پدر همسر مصطفی خامنه‌ای، یکی از فرزندان رهبر جمهوری اسلامی، برای افکار عمومی چهره‌ای شناخته شده نبود، اما پس از افشای قتل‌های زنجیره‌ای از سوی منابع نزدیک به اصلاح طلبان متهم شد که یکی از فتوا دهندگان قتل‌های زنجیره‌ای روشنفکران و منتقدان حکومت ایران در دهه ۱۳۷۰ خورشیدی بوده است. او و نزدیکانش در این مورد هیچ توضیحی ندادند و آیت‌الله خوشوقت در اسفند ماه ۱۳۹۱ درگذشت.

بیشتر بخوانید: عزیزالله خوشوقت؛ فقیه‌ی رازآمیز در حلقه‌ی محرمان رهبر ایران

پرستو فروهر می‌گوید: "توی پرونده هیچ ردی از قضیه فتوا وجود نداشت. ولی باید توجه داشت که وقتی اعترافات متهم اصلی پرونده، یعنی سعید امامی به کلی از پرونده خارج شده بود و بقیه متهمان هم که اشاره می‌کردند و به صورت مستقیم از دری نجف آبادی اسم می‌بردند وقتی از او بازجویی درستی نمی‌شود، چطور می‌خواهید بافت دستور دهنده‌ای که پشت قضیه است مشخص شود؟ اصلاً توی این پرونده قضیه آنقدر عمیق رسیدگی نشده حتی وزیری که متهمان مدام می‌گویند که دستور از او گرفته ایم پیگردی صورت نگرفته چه برسد به کسان دیگر".

این تنها خانواده‌های قربانیان قتل‌های زنجیره‌ای نیستند که می‌گویند به پرونده قتل‌های زنجیره‌ای رسیدگی درست نشده است. علی یونسی، وزیر اطلاعات دولت محمد خاتمی که بعد از دری نجف آبادی بر این مسند نشست، ۵ سال بعد از قتل‌ها، به خبرگزاری ایسنا گفت: "در رسیدگی به پرونده قتل‌ها به طور کامل وزارت اطلاعات را کنار گذاشتند. اگر وزارت اطلاعات در روند این پرونده دخالت می‌داشت، این پرونده به انحراف کشیده نمی‌شد. سه چهار نفر از پرسنل وزارت اطلاعات که مورد قبول وزارت اطلاعات نبودند بر این پرونده مسلط شدند و با طی کردن یک فرایند غلط، پرونده را از مسیر خود منحرف کردند".

به گفته یونسی: "پرونده نه در دست وزارت اطلاعات بود، نه دست دولت، در دست دستگاه قضایی بود".

موضوعات مرتبط

سیاست ایران

قوه قضائیه ایران

هم‌رسانی چگونه می‌توانید این مطلب را به دیگران برسانید

بالا

مطالب بیشتر از تحلیل و گزارش - ایران

صفحات سایت بی بی سی

[Weather](#)

[Sport](#)

[Radio](#)

[درباره بی بی سی](#)

[شرایط استفاده](#)

[Cookies](#)

[سیاست حفظ حریم خصوصی](#)

[Parental Guidance](#)

[Accessibility Help](#)

[Get Personalised Newsletters](#)

[تماس با بی بی سی](#)

© 2017 بی بی سی. بی بی سی مسئول محتوای سایت‌های دیگر نیست. سیاست ما درباره لینک دادن به سایت‌های دیگر